

PUBLICITATEA PROCESULUI — GARANȚIE A UNUI PROCES ECHITABIL

Eugeniu TROCIN, doctorand, USM (ORCID: 0009-0005-4248-9144)

Recenzent: **Gheorghe GOLUBENCO**, doctor în drept, profesor universitar

PUBLICITY OF THE TRIAL — GUARANTEE OF A FAIR TRIAL

The publicity of the judicial procedure is a guarantee against a secret justice and a fair trial in full accordance with the fundamental principles of any democratic society. In this article the aim is to analyze the publicity of the trial as an individual right of the accused, also as an institutional guarantee, which ensures that the administration of justice is a subject of examination by the public and contributes to law enforcement and protection of the people involved.

Keywords: *judicial procedure, , institutional guarantee, fair trial, free access to the justice*

Publicitatea procedurii jurisdicționale constituie o garanție împotriva unei justiții secrete și a unui proces echitabil în deplină concordanță cu principiile fundamentale ale oricărei societăți democratice. În acest articol ne propunem să analizăm publicitatea procesului atât ca un drept individual al acuzatului, dar și ca o garanție instituțională, prin care se asigură că administrarea justiției este subiect al examinării de către public și contribuie la respectarea legii și protecția persoanelor implicate.

Cuvinte cheie: *procedură jurisdicțională, publicitatea procesului, garanție instituțională, proces echitabil, acces liber la justiție*

Introducere. Publicitatea procesului presupune posibilitatea publicului sau cu alte cuvinte a persoanelor care nu sunt implicate în proces și care au împlinit vârsta de 16 ani, de a asista la ședințele judiciare, deoarece această asistare contribuie la asigurarea unui democratism a justiției, la realizarea unui control din partea publicului asupra procesului de înfăptuire a justiției, la disciplinarea instanței prin ridicarea nivelului de responsabilitate atât după formă, cât și după conținut în luarea deciziilor și să fie atentă ca tot ceea ce se întâmplă în cadrul ședinței să fie cât mai convingător și întemeiat¹.

Principiul publicității statuează o regulă de bază și comună a sistemului judiciar, care pe de o parte, reprezintă accesibilitatea procedurii și normelor sale spre a fi deschise cunoașterii oricui, fiind evocat adesea ca un atribut esențial al procedurii de judecată, deoarece este înțeles ca o garanție pentru independența celor care instrumentează cauza și, implicit, pentru absența oricărei forme de arbitrar. Pe de altă

1 *Manualul Judecătorului pentru cauze penale*, coord. ed.: Mihai Poalelungi. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 76

parte, prin publicitate se are în vedere posibilitatea de a participa în mod liber, deschis, de a asista la realizarea unei proceduri, atât a persoanelor interesate în cauzele supuse soluționării, cât și a oricărei alte persoane care înțelege această participare ca o sursă de a se informa².

De asemenea, publicitatea procedurii jurisdicționale constituie o garanție împotriva unei justiții secrete, care să fie supusă controlului public și să contribuie la păstrarea încrederii în justiție, și la derularea unui proces echitabil în deplină concordanță cu principiile fundamentale ale oricărei societăți democratice³.

Garanția publicității presupune un drept individual al acuzatului, iar, pe de altă parte, o garanție instituțională, ce reprezintă o modalitate prin care se asigură că administrarea justiției în cauzele penale este subiect al examinării de către public și contribuie la respectarea legii și a persoanelor implicate (nu numai a acuzatului, ci și a martorilor, experților sau a altor persoane ce sunt chemate în fața instanței)⁴.

Actualitatea problematicei abordate. Tematica procesului de înfăptuire a justiției, precum și publicitatea dezbatelor judiciare este una actuală și de o importanță incontestabilă, dat fiind faptul că prin intermediul acestor instrumente se însuflă încrederea publicului în actul de justiție⁵, deoarece condiția publicității reprezintă drept primă garanție pentru o justiție transparentă, reală⁶, iar în ultima perioadă de timp, în lumina noilor exigențe, și o expresie a caracterului echitabil al procesului.

Prin urmare, într-o procedură care se derulează în fața primei și singurei instanțe, dreptul fiecărei persoane la un proces public, implică și dreptul la o ședință publică, cu excepția situațiilor în care desfășurarea ei este secretă, astfel că regula publicității judecătii poate ceda în fața voinței persoanei interesate, exprimate în sens contrar. Cu alte cuvinte, orice persoană poate renunța din proprie voință, explicit sau tacit, la publicitatea dezbatelor judiciare, dar această renunțare trebuie să nu fie echivocă și să nu pună în discuție un interes public important⁷.

S-a apreciat că principiul publicității procedurilor judiciare nu este absolut și presupune că dezbaterile pot să se facă în ședință secretă, dacă dezbaterile fondului în ședință publică ar aduce atingere moralității, ordinii publice, intereselor minorilor, vieții private a părților ori intereselor justiției, după caz, instanța, la cerere sau din ofi-

2 Ionescu S. *Principiile procedurii judiciare în reglementarea actuală și în noile coduri de procedură*. București: Universul Juridic, 2010, p. 122

3 Sudre F. *Drept european și internațional al drepturilor omului*. Iași: Polirom, 2006, p. 289; Bîrsan C. *Convenția Europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Vol. I. Drepturi și libertăți. București: All Beck, 2005, p. 529

4 Predescu O., Udrioiu M. *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal roman*. București: C.H.Beck, 2008, p. 351

5 Sudre F., Andriantsimbazovina J., Marguenaud J.-P. *Marile hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Rosetti Internațional, 2011, p. 283

6 Săndulescu-Nanoveanu I.G. *Explicațiunea teoretică și practică a Codicelui de procedură civilă*. București: Tipografia Ștefan Mihăilescu, 1879, p. 247

7 Bîrsan C., *Op. cit.*, p. 530

ciu, poate dispune ca aceasta să se desfășoare în întregime sau în parte fără prezența publicului⁸.

Prin urmare, legea de procedură face distincție între faza cercetării procesului și cea a dezbaterii fondului, sub aspectul publicității ședinței de judecată, în sensul că regula publicității este înlăturată expres în faza cercetării procesului, însă aplicabilă în cea a dezbaterii fondului, fază pentru care sunt conferite prerogative atât instanței, cât și părților, pentru înlăturarea facilă a publicității ședinței.

Scopul studiului. Scopul prezentei investigații constă în efectuarea unui studiu a publicității procesului ca garanție a unui proces echitabil. Acest studiu se prezintă concomitent și ca o modalitate de a preveni posibile interpretări unilaterale, față de aspectele practice ce țin de publicitatea procesului.

Atingerea scopului propus acoperă următoarele obiective:

- Analiza conceptului de publicitate a procesului;
- Prezentarea analitică a principalelor aspecte și excepții a publicității procesului;
- Expunerea limitelor principiului publicității procesului;
- Identificarea formelor de asigurare a publicității procesului.

Importanța cunoașterii și interpretării adecvate a publicității procesului ca garanție a unui proces echitabil. Ar fi de remarcat faptul că deși principiul publicității vizează întreaga desfășurare a procesului, cu excepția etapei deliberării, care este esențialmente nepublic, atașamentul său se manifestă pregnant față de etapa dezbaterilor judiciare, fiind adesea întâlnită sintagma „principiul publicității dezbaterilor judiciare”⁹, care poate fi analizat sub următoarele aspect:

- publicitatea pentru părți, care reiese din dreptul părților de a participa personal sau prin reprezentant la desfășurarea procedurii judiciare;
- publicitatea pentru public, care constă în dreptul fiecărei persoane străine de proces de a asista la dezbateri.

Totuși de la această formă de publicitate sunt prevăzute următoarele excepții:

- judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în scopul protejării informației ce constituie secret de stat, taină comercială ori a unei alte informații a cărei divulgare este interzisă prin lege;
- instanța de judecată poate dispune judecarea pricinii în ședință secretă pentru a preveni divulgarea unei informații care se referă la aspectele intime ale vieții, care lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională ori la alte circumstanțe care ar putea prejudicia interesele participanților la proces, ordinea publică sau moralitatea¹⁰.

8 Codul de procedură civilă al României. Legea 134/2010 privind Codul de procedura Civilă republicat. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 247 din 10 aprilie 2015.

9 Ionescu S. *Principiile procedurii judiciare în reglementarea actuală și în noile coduri de procedură*. București: Universul Juridic, 2010, p. 126

10 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 111-115 din 12.06.2003; Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110, din 07.06.2003.

În acest sens, participanții la proces și alte persoane care asistă la actele procedurale prin care pot fi divulgate date ce constituie astfel de informații sînt somați de către instanța de judecată, contra semnătură, despre răspunderea ce poate surveni în cazul divulgării lor, iar decizia de a desfășura ședința în mod secret sau închis poate fi luată de către instanța de judecată din oficiu sau la cererea uneia din părți. Ședința secretă se desfășoară în prezența participanților la proces, iar în caz de necesitate la ea poate asista expertul, specialistul și interpretul. La judecarea pricinii în ședință secretă se respectă toate regulile de procedură, iar hotărîrea adoptată în rezultatul ședinței secrete se pronunță public¹¹.

De asemenea, dreptul la o audiere publică, implică în mod obligatoriu dreptul la o audiere orală, care în anumite circumstanțe ar putea oferi informații relevante pentru instanță în scopul satisfacerii juste a litigiului, în caz contrar, un eventual refuz nejustificat al instanței de a ține o audiere publică reprezintă, în consecință, o violare a art. 6 paragraf 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹².

Rațiunea acestui fapt este că în toate sistemele juridice din Europa, printr-o procedură orală se poate garanta faptul că argumentele oricărei părți sunt „ascultate” de judecător și nu doar „auzite”, spre deosebire de o procedură scrisă în care nu există nici o garanție că toate argumentele înaintate judecătorului vor fi citite de către acesta.

Limitele principiului publicității trebuie să se subsumeze necesităților într-o societate democratică și principiului proporționalității¹³. Însuși, prevederile Convenției Europene pentru Drepturile Omului fundamentează ipoteza precum că principiul publicității procedurilor judiciare nu este absolut, din considerentul că accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției. Respectiv, prin interpretarea prevederilor art. 6 par. 1 din Convenție, reiese că atât timp cât nu există nici un motiv din cele enumerate, necesare unei justificări a desfășurării unor ședințe de judecată cu ușile închise, instanța de la Strasbourg nu v-a considera o lezare a principiului publicității dezbaterilor judiciare¹⁴.

Prin utilizarea unor noțiuni nedeterminate cum sunt: „ordinea și moralitatea publică”, „interese de stat”, „demnitate și viața intimă a persoanei”, „interesul moralității”, „interesul ordinii publice ori al securității naționale”, „interesele minorilor”, „protecția vieții private a părților”, „interesele justiției”, legiuitorul dorește să lase instanțelor de judecată un mai larg cîmp de apreciere în ceea ce privește interpretarea unor texte de lege, însă care nu trebuie să fie interpretate în mod literal, ci este suficient să se con-

11 Pisarenco O. *Drept procesual civil*. Chișinău: TEHNICA-INFO, 2012, p. 45

12 Popescu C.L. *Drepturile de procedură în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (2001-2002)*. București: All Beck, 2003, p. 247

13 Selejan-Guțan B. *Protecția europeană a drepturilor omului*. București: C.H. Beck, 2011, p. 141

14 Birsan C., *Op. cit.*, p. 532

state dacă scopul urmărit prin textul respectiv a fost realizat și în alte moduri decât citirea cu glas tare a hotărârii în ședință publică¹⁵.

Printre forme alternative de asigurare a publicității hotărârii se consideră a fi depunerea la grefă a textului integral al hotărârii, astfel încât publicul să poată avea acces, fără nicio restricție, la hotărâre sau prin publicarea hotărârii pe internet, fiind apreciat a fi un mijloc de comunicare ușor accesibil pentru un număr mare de persoane, relativ necostisitor și rapid, care a devenit indispensabil în viața cotidiană¹⁶.

În doctrină s-a expus și opinia, potrivit căreia ar trebui să se renunțe la cerința pronunțării hotărârii în ședință publică, exigența art. 6 par. 1 fiind satisfăcută și în cazul în care hotărârea este făcută publică prin orice alte mijloace decât pronunțarea în ședință publică. Astfel, transcrierea minutei integral în condica ședințelor de judecată accesibilă publicului în cadrul arhivei instanței sau publicarea minutei pe site-ul instanței sunt de natură a satisface cerința publicității¹⁷.

Referitor la pronunțarea în ședință publică doar a dispozitivului hotărârii, fără a fi aduse la cunoștință motivele acelei hotărâri, s-a stabilit că se încalcă dreptul la un proces echitabil¹⁸, iar într-o altă speță, Curtea Europeană a decis că hotărârea dată în recurs, dacă nu a fost citită în audiență publică, ci doar a fost comunicată în scris celui în cauză, scopul urmărit în materie de art. 6 alin. 1 din Convenție a fost atins în cursul procesului considerat în ansamblul său, deci nu au fost încălcate rigorile unui proces echitabil¹⁹.

În realizarea publicității, un rol important revine și difuzării conținutului unor hotărâri judecătorești prin mass-media, cu condiția ca publicarea acestora să nu afecteze dreptul persoanei la o viață intimă și privată. Pentru a se asigura astfel un raport echilibrat între obligativitatea caracterului public al ședințelor de judecată și limitele înțelegerii lui, instanțelor judecătorești le revine o obligație de diligență pentru ocrotirea acestui drept constituțional²⁰.

Motivația unei astfel de restrângeri trebuie însă înțeleasă ca un beneficiu pentru părți, iar temeiul îl constituie garantarea dreptului la viață privată ori ocrotirea unor categorii speciale de subiecți procesuali. Există însă și puncte de vedere care constată o limitare a sferei de acțiune pentru public și califică drept „paradoxală” prezența unor texte care contrazic spiritul acestuia²¹.

15 Pătulea V. *Proces echitabil – Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: IRDO, 2007, p. 106

16 C.E.D.O. Cazul Lamanna contra Austriei, hotărârea din 10 iulie 2001, cererea nr. 28923/95, [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59564>; C.E.D.O. Cazul Sutter contra Elveției, hotărârea din 22 februarie 1984, cererea nr. 8209/78, [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57585> (vizitat la 20.08.2021).

17 Predescu O., Udroi M. *Op. cit.*, p. 360

18 C.E.D.O. Cazul Ryakib Biryukov contra Rusiei, hotărârea din 17 ianuarie 2008, cererea nr. 14810/02, [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-116911> (vizitat la 20.08.2021).

19 C.E.D.O. Cazul Axen contra Germaniei, hotărârea din 8 decembrie 1983, cererea nr. 8273/78, [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57426> (vizitat la 20.08.2021).

20 Ionescu S. *Op. cit.*, p. 125

21 Leș I. *Tratat de drept procesual civil*. Ediția 5. București: C.H. Beck, 2010, p. 121

Concluzii.

Pornind de la aceste idei, considerăm că cele mai importante concluzii de ordin teoretic și practic, cu rezonanțe deosebite în actualitate, sunt următoarele:

- pentru a nu fi adus atingere dreptului la un proces echitabil și asigurării exercitării dreptului la un tribunal real și efectiv, ar fi benefic de a opta pentru o publicitate reală a procedurii în fața instanței, care prin formele sale aplicabile să asigure o realizare efectivă a altor principii fundamentale;
- publicitatea procesului nu constituie un principiu sau un drept absolut, cunoscând anumite limitări din considerentul că publicitatea ar fi de natură să aducă atingere unor interese de stat, moralei, demnității sau vieții intime a unei persoane, precum și în cazul asigurării ordinii și solemnității ședinței de judecată;
- publicitatea procesului de judecată este regula de bază a procesului penal, deoarece prezența publicului, oferă posibilitatea acestuia de a lua cunoștință cu privire la modalitatea în care se efectuează actul de justiție și asigură garanția unui control, al acestuia sau al presei, asupra modalității de aducere la îndeplinire actul de justiție;
- datorită faptului că publicitatea procesului de judecată reprezintă o importantă garanție privind obiectivitatea și imparțialitatea judecății, acest principiu este prevăzut expres în Constituția Republicii Moldova, astfel că potrivit art. 117, în toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sînt publice, iar judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege.